

УДК 376

МАЛИШЕВСЬКА Ірина Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри корекційної педагогіки та психології
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
e-mail: ira66@list.ru

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Стаття присвячена теоретичному аналізу соціально-гуманістичної функції інклюзивної освіти, в основу якої покладена ідеологія, що виключає будь-яку дискримінацію дітей і забезпечує рівне ставлення до усіх, створюючи особливі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби. Сьогодні вітчизняна система освіти під впливом світових гуманістичних вимог перебуває у стані реформування, яке обумовлене соціально-економічними, політичними і духовно-культурними перетвореннями в оновленому суспільстві. Дослідження проблем інклюзивної освіти у світлі сучасних демократичних перетворень у країні потребує аналізу її філософії та гносеології, емпіричного досвіду її розвитку і впровадження, усвідомлення її актуальності і надзвичайності як соціально-гуманістичної парадигми. Вивчення, узагальнення та усвідомлення світового і вітчизняного досвіду дозволить розв'язати усі сумніви у необхідності навчання дітей з особливими освітніми потребами на гуманістичних засадах, акумулювати різні підходи, механізми і технології інтеграційних освітніх процесів сьогодення, виокремити недоліки і намітити перспективні шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні.*

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, гуманістичні світові вимоги, гуманістична парадигма інклюзивної освіти, гуманне суспільство.*

Постановка проблеми. Сьогодні вітчизняна система освіти під впливом світових гуманістичних вимог перебуває у стані реформування, обумовленого соціально-економічними, політичними і духовно-культурними перетвореннями в оновлюваному суспільстві. В сучасній освіті реалізується ідея, пов'язана зі зміною цільових установок в освітній галузі – від формування знань до формування компетенцій, від «особистості для суспільства» до «особистості в суспільстві». Актуальності набуває необхідність оновлення технологій навчання, процесу розробки і впровадження в навчально-виховний процес спеціальних освітніх послуг, що забезпечують розвиток дітей незалежно від стану здоров'я і соціального походження.

Ситуація, яка характеризує стан сучасної освіти, свідчить про впровадження гуманістичних, демократичних і аксіологічних основ в навчально-виховний процес. Як результат – будь-які форми нетиповості (належність до етнічної, мовленнєвої, культурної, релігійної меншин, обдарованість, психофізичні особливості, інвалідність тощо) не розглядаються як природна умова співіснування різних людей, а нерідко призводять до соціальної депривації та ізоляції дітей, які за будь-якими ознаками відрізняються від більшості своїх однолітків. Цю гуманістичну парадигму втілює інклюзивна освіта, яка, за визначенням світової педагогічної спільноти, є найпотужнішим інноваційним рухом в освіті [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні здобутки та практичний досвід організації і впровадження інклюзивної освіти в Україні висвітлено у дослідженнях таких науковців як Л. Будяк, В. Засенко, А. Колупаєва, І. Кузава, Ю. Найда, Т. Сак, В. Синьов, М. Малофеев, Л. Шипіцина та інших. Аналіз їх наукових розвідок засвідчує різні підходи щодо тлумачення понять «інклюзія», «інклюзивна освіта». Феномен інклюзивної освіти окреслюється в їхніх працях від некваліфікованого ентузіазму з приводу можливості повної інклюзії і пропаганди філософії інклюзії, що базується на ідеях моральної і соціальної відповідальності та правах людини, до визначення реальних можливостей спільного навчання звичайних дітей та дітей з особливими освітніми потребами.

Мета статті. Стаття присвячена теоретичному аналізу соціально-гуманістичної функції інклюзивної освіти, яка заснована на ідеях включення дітей з особливими освітніми потребами до масових навчальних закладів і передбачає доступне для усіх якісне навчання, виховання, розвиток і задоволення індивідуальних освітніх потреб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розбудова громадянського суспільства сприяє утвердженню демократичних цінностей, покладених в основу інклюзивної освіти, оскільки саме інклюзивна освіта як основоположна педагогічна умова успішності кожної дитини у дорослому житті має свою чітко окреслену цінність. Цей факт обумовлений потужним потенціалом будь-якого навчально-виховного процесу, що дозволяє досягнути всебічного розвитку особистості дитини, її успішної соціалізації, розвитку пізнавальних можливостей і ціннісних орієнтацій. Соціальні зміни на рівні ціннісних, моральних устоїв змінюють методологічні основи освітньої діяльності, народжують нове осмислення її відносин.

Увібравши в себе критично осмислений зарубіжний досвід та експериментальні дані вітчизняних досліджень, ми повинні розвивати інклюзію, враховуючи економічний стан, соціальні процеси, ступінь зрілості демократичних інститутів, культурні та педагогічні традиції, рівень морального розвитку суспільства, ставлення до дітей-інвалідів, що закріпилося у суспільній свідомості. Разом з тим, треба враховувати вже існуючі комплексні програми ранньої (з перших місяців життя) психолого-педагогічної корекції, що дозволяє вивести багатьох «проблемних» дітей на такий рівень психофізичного розвитку, який дає їм можливість максимально рано влитися у загальноосвітнє середовище. Кожна дитина з особливими освітніми потребами потребує спеціальної педагогічної допомоги та психологічної підтримки. В освітньому просторі країни повинна функціонувати чітко організована і добре налагоджена інфраструктура допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах.

Спроби об'єднання двох систем, які окремо розвивалися упродовж тривалого часу, – спеціальної освіти на основі традиційних медичних класифікацій з одного боку, і, з другого – масової освіти з її консервативною концепцією, орієнтованою на успішність порівняно однорідних навчальних груп, породжують в реальності значні труднощі для реалізації ідей інклюзивного навчання. Повністю інклюзивна освіта не є альтернативою спеціальній освіті – вона значно розширює її можливості.

У зв'язку з цим, останнім часом у філософському дискурсі активно обговорюються концепції, пов'язані із впровадженням та розповсюдженням інклюзії. Саме інклюзія, завдяки своїй гнучкій організації освітнього процесу, здатна надати для людей, що потрапили у важкі життєві обставини і мають різного роду проблеми, адекватну форму навчання. Виходячи з цього, інклюзивна освіта спирається на соціальну модель, основою якої є ідея інклюзивного суспільства, що будує нові відносини, намагається зрозуміти і сприяти соціальній практиці дітей з особливими освітніми потребами.

Дослідження проблем інклюзивної освіти у світлі сучасних демократичних перетворень у країні потребує аналізу її філософії та гносеології, емпіричного досвіду її розвитку і провадження, усвідомлення її актуальності і надзвичайності як соціально-гуманістичної парадигми.

В контексті філософії інклюзії в зарубіжній педагогіці широкого визнання набуває екологічна парадигма, в якій провідна роль відводиться соціальному оточенню дитини. У контексті наших досліджень, середовище являє собою не лише сукупність окремих чинників, а їх системну консолідацію, спрямовану на забезпечення дитини сприятливими умовами для розвитку. В інклюзивній освіті екологічний підхід передбачає спрямування усієї педагогічної діяльності на створення для дитини з психофізичними порушеннями комфортного життєвого простору. У світлі цієї парадигми, проблеми дітей з особливими потребами треба розглядати не окремо, а комплексно на основі системного підходу включення дитини до структури складної системної організації соціуму. Особливого значення тут набуває перетворення системи цінностей і руйнування стереотипів. О. Шпек зазначав, що інклюзія відтворює спотворену соціальну екологію дитини з обмеженими можливостями, відновлюючи або створюючи заново цілісні життєві взаємозв'язки, які є частиною її світу [2].

В сучасному світі відбувається модернізація усіх сфер життя, у тому числі в галузі освіти. «Освіта широкого розглядається як засіб розвитку людського капіталу, підвищення економічних показників, посилення індивідуальної спроможності й розширення меж вибору задля використання свобод громадянства. Освіта сприяє розвитку здатності особи або групи

осіб приймати власні рішення та, більше, ніж будь-коли раніше, творити свою долю. Крім того, освіта є важливим засобом подолання дискримінації для дорослих та дітей, збільшуючи їхню спроможність отримувати можливості для більш повноцінної участі в житті своїх громад. Запровадження інклюзії в освітній сфері є не другорядним, а центральним питанням для забезпечення високоякісної освіти і створення більш інклюзивних суспільств» [3].

В соціумі відбувається зміна ставлення до дітей з особливими потребами: люди визнають їх права на унікальність і повагу. Найбільш яскраво подібна ситуація заявляє про себе в ідеології інклюзії, що враховує природні задатки, інтереси і здібності таких дітей. Інклюзивна освіта виходить з того, що кожна дитина – неповторна і унікальна особистість зі своїми інтересами, здібностями і потребами, що вимагає індивідуального підходу в процесі навчання і гнучкості у розробці навчальних програм, які б враховували ці особливості. Індивідуальний підхід вимагає від учителя високого професіоналізму, що включає в себе такі якості, як етичність, гнучкість, делікатність, вміння почути і зрозуміти іншого. Крім того, інклюзивна освіта формує свою власну шкалу цінностей (аксіологія), де ключовими є наступні принципи: кожна людина, незалежно від здібностей і досягнень, має право на освіту, самовираження і особистий прогрес [4].

Інклюзія як своєрідна філософія задовольняє потреби в освіті, розкриває і розвиває індивідуальні здібності, підтримує і додає упевненість, сприяє хорошій адаптації, соціалізації, самореалізації, придбанню досвіду (комунікативного, соціального, психологічного) дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки інклюзії відбувається зниження ізоляції й відчуження дитини, вона стає більш активною, перестає відчувати свою «особливість». Різноманіття, несхожість дітей один на одного виступає в якості потужного ресурсу, що сприяє розвитку і прояву творчого потенціалу. Впровадження інклюзивної освіти сприяє реструктуризації культури навчального закладу, захоплюючи у цей процес всіх: педагогів, дітей та їх батьків. Все це створює умови для подальшого прояву і життєдіяльності дітей з психофізичними порушеннями в соціумі. У цілому, інклюзивна освіта являє собою унікальний процес доступної освіти для кожного.

«В ідеальному варіанті, інклюзія передбачає повне залучення всіх учнів в усі аспекти навчання і шкільного життя. Іншими словами, масові школи та класи мають бути чутливими до потреб усіх учнів; і для того, щоб їх задовольняти, вони повинні бути готові справді пристосовуватися. Також, вони мають шанувати й цінувати відмінність» [5].

Для філософії як однієї з форм суспільної свідомості особливого значення набуває розробка світоглядного фундаменту освітньої інтеграції як нової соціокультурної реальності і формування методологічних основ пізнання закономірностей впровадження і розвитку інклюзивних процесів. Соціальні умови й умови освіти повинні бути, таким чином, спрямовані на те, щоб буття дитини з вадами психофізичного розвитку стало максимально самостійним, незалежним, а сама дитина, займаючи активну і відповідальну життєву позицію, стала рівноправним членом суспільства, реалізуючи себе в цьому суспільстві. Концепція самостійного і незалежного способу життя осіб з обмеженими можливостями визначає сьогодні підходи до формування цілей і змісту інклюзивної освіти.

Аксіологічні позиції окремих сучасних філософських напрямів допомагають аналізувати проблеми ціннісного ставлення до самого феномену інклюзивної освіти і людини з обмеженими можливостями в умовах цієї освіти. Результати аналізу можуть бути використані при вирішенні онтологічних проблем, таких, наприклад, як проблема якості буття людини з обмеженими можливостями при наявності і відсутності інклюзивного навчання. Характер вирішення цих проблем визначає особливості соціально-філософського усвідомлення життєдіяльності і, в першу чергу, освіти, соціалізації і виживання людини з обмеженими можливостями в сучасному світі [6].

Можливості, цілі, зміст і значення інклюзивної освіти вимагають розширення свого поля, оскільки різні моделі інтеграції не можуть задовільнити усі особливі потреби дітей. Т. Лорман зазначає, що «інклюзія залежить від контексту», і «враження від роботи з певною групою учнів будуть несхожими на досвід інших». «Відтак, немає єдиного «правильного»

способу залучення всіх учнів; але ... існує загальна технологія», яку можна взяти на озброєння і яка допоможе досягти успішних результатів [5].

Гуманістична парадигма сучасної освіти закладена в принципах інклюзії, що утворює підвалини нової моделі освітніх відносин. Ці принципи були сформульовані двадцять років тому і закріплені міжнародною Декларацією [7]:

1. Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень.
2. Кожна людина здатна відчувати і думати.
3. Кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутим.
4. Всі люди потребують один одного.
5. Справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємин.
6. Всі люди потребують підтримки і дружби ровесників.
7. Різноманітність посилює всі сторони життя людини.

Отже, інклюзивна освіта – це процес розвитку і змін політики, культури і практики освіти на основі принципів інклюзії. Інклюзивна освіта базується на принципах дитиноцентризму і визнає, що усі діти – індивідууми з різними потребами в освіті.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує рівноправне ставлення до усіх людей, але створює особливі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби. Так, С. Холостова і Н. Дементьева відзначають, що «в теоретико-методологічному сенсі кожна особа має ті чи інші відхилення від середньостатистичної норми і за рахунок цього саме і є самостійною, відмінною від інших особистістю. ...Кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство має пристосовувати свої зовнішні умови. ...Усе соціальне життя – це безперервний процес компромісів в організації функціонування між особистістю і соціумом, індивідом, групою і суспільством. При цьому повага до прав особистості передбачає в той же час визнання прав спільності» [8]. Аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що розвиток інклюзивної освіти – це довгострокова стратегія, яка потребує усвідомлення її ідеології, терпимості, послідовності, безперервності, поетапності та комплексного підходу для її реалізації.

Інклюзивна освіта прагне розробити стратегію викладання і навчання, яка буде більш гнучкою для задоволення різних потреб у навчанні. Якщо навчання стане більш ефективним внаслідок впливу інклюзивних інновацій, то виграють усі діти, а не тільки діти з особливими потребами. Навчання в інклюзивних школах дозволяє дітям набути знань і соціального досвіду, що призведе до зменшення дискримінації, оскільки діти, навчаючись спілкуватися один з одним, навчаються розпізнавати і приймати різні відмінності.

Водночас, для дітей з особливими потребами інклюзивна освіта стає надзвичайним стрибком. Вони починають тягнутися до здорових дітей і рівнятися на них. Вони бачать, що їх приймають, не відкидають, а заохочують і підтримують, що в них переважає особистість, а не їх недуг. І це допомагає вірити в власні можливості.

Інклюзія – це підхід і філософія, яка передбачає, що всі учні (і з особливими потребами, і без них) отримують більше можливостей як в соціальному плані, так і в навчанні. Інклюзія – не означає просто зібрати усіх дітей разом, а навпаки, вона сприяє тому, щоб кожен учень відчував себе прийнятим, щоб його здібності і потреби враховувались і були оцінені [9].

Так, фінський вчений С. Хакінен (S. Hakkinen) зазначає: «Інклюзивність – це те, що проходить через все суспільство. Хочеться вірити, що людина з обмеженими можливостями може бути включена в суспільство упродовж свого життя, не тільки у віці школяра, а й у дитячому садку, і коли ця людина працює, відпочиває, коли вона спілкується як член соціуму. Але для цього потрібно, щоб суспільство думало і діяло з позицій інклюзивності. Змінити менталітет усього суспільства відразу не можливо. Інклюзивна система відіграє роль, насамперед, навчання нових поколінь для таких змін» [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Характерною особливістю сьогодення є реконструювання системи спеціальної освіти на демократичних, гуманістичних засадах, створення в країні альтернативних моделей психолого-педагогічної підтримки, механізмів для вільного вибору форм навчання дітей, рівня і діапазону освітніх потреб.

Теоретичний аналіз проблеми спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх здоровими однолітками, потребує дослідження витоків його основ, взаємозв'язку та наступності. Вивчення, узагальнення та усвідомлення світового і вітчизняного досвіду дозволить розв'язати усі сумніви у необхідності навчання дітей з особливими освітніми потребами на гуманістичних засадах, акумулювати різні підходи, механізми і технології інтеграційних освітніх процесів сьогодення, виокремити недоліки і намітити перспективні шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні. Очевидно, що інклюзивна освіта – це довготривала перспектива, яка упродовж кількох поколінь покликана зламати ексклюзивні устої і сформувати нове цивілізоване, гуманне суспільство.

Для пошуку оптимальних шляхів розбудови інклюзивної освіти, доцільним є подальше вивчення сучасного стану розвитку соціальної інклюзії в Україні.

Список використаної літератури

1. Колупаєва А. А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі / А. А. Колупаєва // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2014. – №3 (71). – С. 7–13.
2. Шпек О. Люди с умственной отсталостью: Обучение и воспитание / О. Шпек. – М. : Академия, 2004. – 432 с.
3. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова-Еннс, В. О. Азін [та ін.]; за заг. редакцією Л. Ю. Байди, О. В. Красюкової-Еннс. – К. : Канадський центр вивчення інвалідності; ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України», 2012. – 216 с.
4. Засенко В. Діти з особливими потребами : пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я / В. Засенко, А. Колупаєва // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2014. – №3 (71). – С. 20–29.
5. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практичний посібник : пер з англ. / Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві. – К. : СПД-ФО Парашин І. С., 2010. – 296 с.
6. Педагогика и психология инклюзивного образования : учебное пособие / Д. З. Ахметова, З. Г. Нигматов, Т. А. Челнокова, Г. В. Юсупова [и др.]; под ред. Д. З. Ахметовой. – Казань : Изд-во «Познание» Института экономики, управления и права, 2013. – 204 с.
7. Саламанская декларация о принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями (принята Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество, Саламанка, Испания, 7–10 июня 1994 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html>.
8. Холостова Е. И. Социальная реабилитация : учебное пособие / Е. И. Холостова, Н. Ф. Деметьева. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о», 2006. – 340 с.
9. Мифы об инклюзивных школах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kelechek.kg/ru/professionals/mify_inklusivnyh_shkolah>.
10. Инклюзивное сознание [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.cablook.com/mixlook/inklyuzivnoe-soznanie>>.

References

1. Kolupaieva, A. A. (2014). Sotsialna osvita v Ukraini ta modernizatsiia osvitnoi haluzi [The special education in Ukraine and modernization of the educational sector]. *Osoblyva dytyna : navchannia i vykhovannia* – Exceptional child : teaching and upbringing, 3 (71), 7–13 [in Ukrainian].
2. Shpek (2004). Liudi s umstvennoy otstalostyu : obuchenije I vospitaniye [People with mental disabilities: Teaching and upbringing]. Moscow : Akademiya [in Russian].
3. Baida, L. Yu., Krasiukova-Enns, O. V., Azin, O. V. [et al.] (2012). Invalidnist ta suspilstvo [Disability and society]. L. Yu. Baida, O. V. Krasiukova-Enns (Ed.). Kyiv : Kanadskiy tsentr vyvchennia invalidnosti; VHSP0 «Natsionalna Asambleia invalidiv Ukrainy» [in Ukrainian].
4. Zasenko, V. & Kolupaieva, A. (2014). Dity z osoblyvymy potrebamy : priorytetni napriamy derzhavnoi polityky Ukrainy v haluzi osvity, sotsialnoho zahystu y ohorony zdorovia [Children with special needs : priorities for the national police in education, social protection and healthcare in Ukraine]. *Osoblyva dytyna : navchannia i vykhovannia* – Exceptional child : teaching and upbringing, 3 (71), 20–29 [in Ukrainian].
5. Lorman, T., Leppler, D., & Kharvi, D. (2010). Inkliuzyvna osvita. Pidtrymka rozmaittia u klasi [Inclusive education. The support of diversity in the classroom]. Kyiv : SPD-FO Parashin I. S. [in Ukrainian].
6. Akhmetova, D. Z., Nigmatov, Z. G., Chelnokova, T. A., Yusupova, G. V. [et al.] (2013). Pedagogika i psikhologiya inklyuzivnogo obrazovaniya [Pedagogics and psychology of inclusive education]. D. Z. Akhmetova (Ed.). Kazan : Izd-vo «Poznaniye» Instituta ekonomiki upravleniya I prava [in Russian].
7. Salamanskaya deklaratsiya o printsipakh, politike I prakticheskoy deyatelnosti v sfere obrazovaniya lits s osobymi potrebnyami [The Salamanca statement and framework for action on special needs education]. Vsemirnaya konferentsiya po obrazovaniyu lits s osobymi potrebnyami : dostup i kachestvo, Salamanka, Ispaniya, 7–10 iyuniya 1994 – World conference on special needs education: access and quality Salamanca, Spain, 7–10 June 1994. Retrieved from http://www.notabene.ru/down_syndrome/Rus/declarat.html.

8. Kholostova, Ye. I. & Dementeva, N. F. (2006). *Cotsialnaya reabilitatsiya* [Social rehabilitation]. Moscow : Izdatelsko-torgovaya korporatsiya «Dashkov i K^o» [in Russian].
9. Mify ob inklyuzivnykh shkolakh [Myths about the inclusive schools]. Retrieved from http://kelechek.kg/ru/professionals/mify_inklusivnyh_shkolah.
10. Inklyuzivniye soznaniye [Inclusive consciousness]. Retrieved from <http://www.cablook.com/mixlook/inklyuzivnoe-soznanie>.

Malyshevska Iryna Anatoliivna, Ph. D., associate professor, chair of correction pedagogy and psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University at Uman
e-mail: ira66@list.ru

HUMANISTIC PARADIGM OF INCLUSIVE EDUCATION

Summary. The article gives the theoretical analysis of the social and humanistic functions of inclusive education. The foundation of inclusive education is the ideology that excludes any discrimination against children. It ensures equal attitude to all and creates special conditions for children with special educational needs. The Ukrainian system of education is now being reformed under the influence of humanistic global requirements.

Reforms in education are caused by the social, economic, political, spiritual and cultural transformations in the society. Studies of inclusive education in the country require the analysis of its philosophy and epistemology, development and implementation. The awareness of the urgency of inclusion as a social and humanistic paradigm is having a considerable importance.

The reconstruction of special education on the principles of democracy and humanity is considered to be a characteristic feature of present time. In Ukraine, the alternative models of psychological and educational support are being created and the mechanisms of free learning choice for children with special educational needs are being practiced. The study and understanding of the world and national experience of teaching children with special educational needs will resolve the doubts about the need for their education on humanistic principles. It will help to identify its disadvantages and work out the ways of developing inclusive education in Ukraine. Inclusive education is a long-term process focused on breaking exclusive foundations and creating a new civilized humane society.

It is necessary to determine the current state of social inclusion in Ukraine in order to search for the appropriate ways of developing inclusive education.

Key words: children with special educational needs, inclusive education, humanistic global requirement, humanistic paradigm of inclusive education, humane society.

Одержано редакцією 22.03.2016
Прийнято до публікації 25.03.2016

УДК 37.03:378.18

ГАЛАЦІН Катерина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
англійської мови технічного спрямування
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»
e-mail: arista@bigmir.net

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ: ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. На сучасному етапі побудови української держави проблема формування комунікативної культури майбутніх інженерів у процесі позааудиторної роботи є актуальною. Метою статті є аналіз змістового та методичного аспектів процесу формування комунікативної культури студентів вищої технічної школи у позааудиторній роботі. Досягається мета через реалізацію завдань: розкриття сутності комунікативної культури студентів ВНЗ у позааудиторній роботі; визначення змісту, форм і методів формування комунікативної культури у майбутніх інженерів у процесі позааудиторної роботи шляхом реалізації авторської програми